

BOLONAS PROCESS UN KVALIFIKĀCIJU ATZĪŠANA

Šūrs Bergans, Eiropas padomes augstākās izglītības un zinātnes nodaļas vadītājs,
Jindra Diviss, Nīderlandes Universitāšu starptautiskās sadarbības organizācijas
(NUFFIC) diplomatzīšanas nodaļas vadītājs

Andrejs Rauhvargers, Latvijas Izglītības un zinātnes ministrijas valsts sekretāra
vietnieks, Eiropas diplomatzīšanas tīkla (ENIC) tīkla prezidents

Kopsavilkums

Boloņas process ir tas vienojošais ietvars, kas šobrīd Eiropā nosaka augstākās izglītības politikas veidošanu. Lai dotu Eiropas pilsoņiem iespēju pārnest iegūtās kvalifikācijas no vienas Eiropas izglītības sistēmas uz otru, šajā procesā būtisks elements ir kvalifikāciju savstarpējas atzīšanas veicināšana. atzīšanu šinī gadījumā var salīdzināt ar tiltu, kurš veidots ar nolūku ļaut cilvēkiem šķērsot plaisu starp izglītības sistēmām, pa ceļam nepazaudējot savu “bagāžu”, t.i. savu iegūto kvalifikāciju vērtību pārāk augstu “muitas tarifu” (t.i. atzīšanas prasību) dēļ. Šajā rakstā analizēti Eiropas iepriekšējie sasniegumi kvalifikāciju atzīšanā un formulētas 10 hipotēzes attiecībā uz aspektiem, kuros risinājumi vēl jārod. Šīs hipotēzes paredzētas diskusiju veicināšanai Boloņas procesa ietvaros. Hipotēzēs skarti tādi aspekti kā pašreizējais stāvoklis likumdošanā un tās tālākas attīstības nepieciešamība, tādu izglītības programmu attīstību, kuras nav saņēmušas nacionālajā izglītības sistēmā, informācijas nozīme un studiju rezultātu un kompetenču novērtēšana.

BOLONAS PROCESS

Boloņas deklarācija tika parakstīta 1999. gada 19 jūnijā un to parakstīja 29 Eiropas valstu izglītības ministri. Tieši pirms ministru apspriedes – 18. jūnijā bija organizēta diskusija, kurā piedalījās liels skaits akadēmiskās vides, ministriju, kā arī starptautisko valstisko un nevalstisko organizāciju pārstāvju. Boloņas deklarācija balstās uz Sorbonnas deklarāciju, kuru 1998 gada maijā parakstīja Francijas, Vācijas, Itālijas un Lielbritānijas izglītības ministri..

Boloņas deklarācija pašlaik ir nozīmīgākais akts augstākās izglītības politikā un tās reformās Eiropā. Tā ir daļa no procesa, ko pieņemts saukt par Boloņas procesu un kuru virza tā dalībvalstis, taču tajā kā galvenais partneris deklarācijai sekojošajās darbībās ir aktīvi iesaistījusies arī Eiropas komisija. Procesā ir iesaistījušas arī citas starptautiskās organizācijas. Visas Boloņas deklarāciju parakstījušās valstis ir gan Eiropas padomes, gan UNESCO Eiropas reģiona dalībvalstis. saskaņā ar deklarāciju, Boloņas procesa galvenie mērķi jāsasniedz jaunās tūkstošgades pirmajā desmitgadē. Deklarāciju parakstījušās valstis vienojās periodiski izskatīt situāciju Boloņas deklarācijas ieviešanā un pirmā lielā konference par stāvokli Boloņas procesā pēc Čehijas izglītības ministra ielūguma notiks Prāgā 2001. gadā.

Daži galvenie aspekti Boloņas deklarācijā ir šādi (tieši citāti likti pēdiņās):

- (i) atziņa par “nepieciešams veidot pilnīgāku un tālāksniedzošāku Eiropu, it īpaši balstoties uz intelektuālajām, kultūras, sociālajām, zinātniskajām un tehniskajām dimensijām”;
- (ii) atziņa par zināšanām kā Eiropas pilsonības pamatu un šajā sakarībā par to nozīmi, kāda ir apziņai par kopīgajām vērtībām un piederību vienotai sociālai un kultūras sfērai;
- (iii) apliecinājums par “izglītības un sadarbības izglītībā nozīmi stabilu, demokrātisku un mierīgu sabiedrību attīstībā...jo īpaši ņemot vērā situāciju dienvidaustrumu Eiropā”;
- (iv) “universitāšu centrālā loma Eiropas kultūras dimensiju attīstībā”;
- (v) “viegli izprotamas un salīdzināmas grādu sistēmas radīšana”. šajā kontekstā ir īpaši pieminēts Diploma pielikums¹, kurš ir viens no galvenajiem Lisabonas atzīšanas konvencijas ieviešanas mehānismiem, kamēr pati konvencija ir minēta jau Sorbonnas deklarācijā;
- (vi) augstākās izglītības sistēmu reforma, kuras sakarā īpaša nozīme tiek piešķirta “uz diviem cikliem bāzētas sistēmas izveidei” [līdz doktorantūrai];
- (vii) skaidri izteikts uzsvars uz augstākās izglītības lomu studentu sagatavošanā darba tirgum, kā to apstiprina formulējums “Pirmā cikla rezultātā piešķirtajam grādam jāatbilst Eiropas darba tirgum, kalpojot par atbilstošu kvalifikācijas līmeni”;
- (viii) kredītpunktu sistēmas izveidošana, kur tiek īpaši atzīmēta Eiropas Kredītu pārneses sistēma (ECTS). šajā sakarībā ir interesanti atzīmēt, ka ECTS transkripts ir viegli ietverams Diploma pielikumā, patiesībā Diploma pielikums rekomendē augstskolām, kas izmanto ECTS, tieši ievietot Pielikumos ECTS transkriptus;
- (ix) “Eiropas sadarbības veicināšana kvalitātes nodrošināšanā”;
- (x) “nepieciešamo Eiropas dimensiju stimulēšana augstākajā izglītībā”.

Citējot Dr. Giju Haugu, Eiropas Universitāšu asociācijas pārstāvi, kurš kopā ar Jeti Kiršteinu (Dānijas ENIC/NARIC) veica pētījumu pirms Boloņas konferences. Boloņas

---

¹ Diploma pielikums, viens no galvenajiem Lisabonas konvencijas iedzīvināšanas mehānismiem, kura sagatavošanu paredz pati konvencija. To izstrādāja Eiropas Padomes, Eiropas komisijas un UNESCO kopīga darba grupa.

deklarāciju vajadzētu uztvert kā “29 valstu brīvprātīgu apņemšanos reformēt savas [augstākās izglītības] sistēmas tādā veidā, ka tās visas konverģē uz vienotu mērķi”².

Boloņas procesā mobilitātei un kvalifikāciju atzīšanai ir centrāla loma. Kaut arī šāds apraksts nav izmantots pašā deklarācijā, šķiet, ir pareizi apgalvot, ka atzīšana ir uztverama kā tilts, kas ļauj cilvēkiem pārvietoties no vienas izglītības sistēmas uz otru, procesā) nesamērīgi augstu “muitas tarifu” (t.i. atzīšanas prasību) dēļ nezaudējot savu “bagāžu” (t.i. to iegūtās kvalifikācijas). Boloņas deklarācijā minēta izglītības sistēmu konverģence uz diviem -pamatstudiju un pēcdiploma- studiju cikliem, deklarācijā noteikti arī abu ciklu minimālie ilgumi. Tajā pašā laikā Boloņas deklarācija ne propagandē visu nacionālo sistēmu saskaņošanu, nedz arī tā apgalvo, ka visas problēmas būs atrisinātas, kad vispārēji būs ieviesta divu ciklu sistēma. Tā drīzāk redz divciklu sistēmu kā ietvaru, kas veicinās savstarpēju atzīšanu, tajā pašā laikā pieļaujot dažādību šīs kopējās shēmas ietvaros. Pirmā grāda nozīme darba tirgū ir īpaši uzsvērtā, tādējādi piešķirot vēl lielāku nozīmi jaunu instrumentu izveidei individuālu kvalifikāciju izvērtēšanai un atzīšanai Eiropas mēroga darba tirgus kontekstā.

SĀKUMPUNKTS – LĪDZŠINĒJIE SASNIEGUMI ATZĪŠANĀ

Lai turpmāk skatītos nākotnē, var būt lietderīgi vispirms īsi ieskatīties pagātnē. Pēdējo apmēram 15 gadu laikā ir panākts ievērojams progress kvalifikāciju savstarpējā atzīšanā. Nozīmīgākie sasniegumi šajā laikā ir bijuši:

Lisabonas atzīšanas konvencija (Eiropas Padome/UNESCO) sniedz vispārēju kopīgu ietvaru kvalifikāciju atzīšanai Eiropas reģionā. Šā raksta uzrakstīšanas laikā konvenciju bija ratificējušas 18 valstis un 21 valsts to jau bija parakstījuši, bet vēl nebija ratificējuši.

Eiropas savienības direktīvas 89/48/EEC un 92/51/EEC sniedz kopēju shēmu kvalifikāciju atzīšanai nolūkā uzsākt darbību reglamentētās profesijās Eiropas savienības un Eiropas Ekonomiskās asociācijas valstīs.

Diploma pielikums, kuru kopīgi veidoja Eiropas Komisija, Eiropas padome un UNESCO, sniedz kopīgu formātu individuālu kvalifikāciju aprakstīšanai tādā veidā, lai tas atvieglotu ārvalstu diplomatzinējiem attiecīgās kvalifikācijas novērtēšanu. Diploma pielikums palīdz attiecīgo kvalifikāciju pareizi novietot tajā izglītības sistēmā, kurai tā pieder.

ECTS (Eiropas kredītu pārneses sistēma), ko izstrādājusi Eiropas komisija, palīdz pārnest ārzemēs apgūtos studiju periodos iegūtos kredītus pārnest uz “mājas” augstskolu, vai kādu trešo augstskolu tā, lai studenti pēc augstākās izglītības daļas apguves ārzemēs neizrādītos zaudētāji. Boloņas process sniedz ECTS plašāku kontekstu, rosinot šīs

² Guy Haug, keynote address at the 11th Conference of the European Association for International Education, Maastricht, 2 - 4 December 1999

sistēmas izmantošanu arī kredītpunktu uzkrāšanai, tajā skaitā arī attiecībā uz mūžizglītību. Dažās valstīs jau novērojama šāda ECTS izmantošana plašākā kontekstā.

Rekomendācijas par starptautisko augstskolas uzņemšanas kvalifikāciju³ atzīšanu, kuras izstrādāja galvenokārt UNESCO/CEPES un kuras 1999. gada jūnijā apstiprināja Lisabonas Konvencijas starpvaldību komiteja, atvieglos tādu vidusskolas beigšanas kvalifikāciju, kuras nepieder nacionālām izglītības sistēmām⁴, atzīšanu uzņemšanai augstskolā.

Vēl divas svarīgas jaunas iniciatīvas ir attīstības stadijā. Ņemot vērā, ka transnacionālā izglītība ir kļuvusi par milzīgu izaicinājumu pierastajām katrā atsevišķā valstī bāzētajām izglītības sistēmām un ka šās parādības sekas var būt visai atšķirīgas, tika nodibināta kopīga Eiropas padomes un UNESCO darba grupa kurā UNESCO uzņēms galvenā sekretariāta lomu. Šī grupa izstrādāja **projektu Labas prakses kodeksam Transnacionālās izglītības sniegšanā**. Cita darba grupa, kuras galvenais sekretariāts atradās Eiropas padomē, sāka projekta izstrādi **Rekomendācijām un kritērijiem ārvalstu kvalifikāciju un studiju periodu atzīšanai** vēl pirms Lisabonas konvencijas pieņemšanas. Šis projekts tika aktualizēts un nobeigts 2000. gada sākumā, to piemērojot jaunajai situācijai pēc Lisabonas konvencijas stāšanās spēkā un arī iestrādājot Rekomendācijās un kritērijos tādos aspektus, kas ļauj tos izmantot arī transnacionālās izglītības ceļā iegūtu kvalifikāciju novērtēšanai. Ir cerības, ka abus tekstus būs iespējams iesniegt Lisabonas konvencijas starpvaldību komitejai pieņemšanai 2001. gadā.

ENIC un NARIC tīkli⁵ ir būtisks forums Eiropas diplomatzīšanas politikas veidošanai un tās praksei, kā arī divpusējai un daudzpusējai sadarbībai atsevišķu diplomatzīšanas un informācijas centru starpā. Abi tīkli ļoti cieši sadarbojas, tiem ir kopīgas ikgadējās sanāksmes, kā arī abu ENIC tīkla biroja un NARIC konsultatīvās komitejas sanāksmes notiek kopīgi. ENIC tīklam ir arī īpaša Lisabonas konvencijā noteikta loma šīs konvencijas ieviešanā.

Virkne **ENIC darba grupu** ir risinājušas konkrētus diplomatzīšanas jautājumus. Papildus tādām darba grupām, kuru darba rezultātā ir radušies normatīvi dokumenti, kā piemēram, Transnacionālās izglītības darba grupa un darba grupa rekomendāciju un procedūru izstrādei, darba grupas ir veidotas arī tādu jautājumu risināšanai, kā atzīšana Eiropas un ASV starpā, Krievijas izglītība, bēgļu kvalifikāciju atzīšana un jautājumi, kurus izvirzīja NEED grupa. Pēdējā, kura darbojās deviņdesmito gadu sākumā, izstrādāja pirmo pārskatu par izglītības un kvalifikāciju sistēmām Centrālās un Austrumeiropas valstīs, pēc tām politiskajām pārmaiņām, kas pavēra iespējas pilnai paneiropas sadarbībai.

³ Piem. Starptautiskā bakalaureāta diplomu – *A.R.*

⁴ CEPES – UNESCO Eiropas Augstākās izglītības centrs Bukarestē – *A.R.*

⁵ ENIC tīklu (Eiropas nacionālo akadēmiskās informācijas un diplomatzīšanas centru tīkls) kopīgi nodrošina Eiropas padome un UNESCO. NARIC tīklu (Nacionālo akadēmiskās atzīšanas un informācijas centru tīkls) nodrošina Eiropas savienība. Visi NARIC centra dalībnieki pieder arī ENIC tīklam. ENIC tīklā bet tam ietilpst virkne dalībnieku no valstīm, kas nepieder ES un tās asociētajām valstīm un Eiropas Ekonomiskajai Asociācijai..

ACE⁶ profesionālā sekcija Eiropas Starptautiskās Izglītības asociācijā (EAIE) biedri ir gan ENIC/NARIC centru darbinieki, gan arī diplomatinēji, kuri strādā visdažādākajās Eiropas augstskolās. Tā dod savu ieguldījumu gan diplomatzīšanas politikas un labas prakses izstrādē, gan arī diplomatinēju apmācībā attiecībā uz Eiropas izglītības sistēmām un diplomatzīšanas praksi.

Daudzvalstu PHARE programma – gan tās diplomatzīšanas, gan kvalitātes vērtēšanas komponentes, deva lielu ieguldījumu veidojot diplomatzīšanas kultūru un praksi programmas aptvertajās PHARE valstīs un palīdzēja attīstīties šo valstu diplomatzīšanas centriem. Abās programmas komponentēs veiktie rezultātu tālākas izplatīšanas pasākumi ir veicinājuši kvalitātes un diplomatzīšanas speciālistu sadarbību.

Gan nacionālajā, gan reģionālajā līmenī⁷ arī ir notikuši ievērojami pasākumi gan diplomatzīšanas politikas ieviešanā, gan tās praksē un, kas nebūt nav mazāk nozīmīgi, diplomatinēju apmācībā un izpratnes veicināšanā akadēmiskajā sabiedrībā kopumā. Tā, piemēram, virknē valstu notikušie nacionālie semināri nodrošināja apmācību un deva platformu plašām diskusijām. Kā vēl viens piemērs jāmin reģionāla diplomatzīšanas līguma noslēgšana starp Latviju, Lietuvu un Igauniju, kurš balstās uz Lisabonas konvencijas principiem.

Tāpat uz priekšu ir pāvirzījusies darbība **institucionālajā līmenī**, visvairāk **divpusēju vai daudzpusēju grādu piešķiršanā** kur studenti sava grāda dažādas sastāvdaļas iegūst divās vai vairākās augstskolās. Institucionālie līgumi, kas iedibina šāda veida sadarbību, pēc savas būtības ir ļoti konkrēta atzīšanas forma.

Visi aprakstītie notikumi ir palīdzējuši notikt un daļēji devuši formu pašam svarīgākajam **attieksmju maiņai attiecībā uz atzīšanu**. Ārzemju kvalifikāciju vērtēšana šī iemesla dēļ arvien vairāk ir vērsta uz to, vai pretendents ir apguvis prasmju un zināšanu un kompetenču kopumu kas salīdzināms ar attiecīgajā valstī iegūstamo, nevis uz pedantisku studiju programmu un apgūstamo mācību līdzekļu salīdzināšanu. Šī pārmaiņa ir novērojama arī tīri lingvistiski, jo vairs netiek runāts par “ekvivalenci”, bet gan par “atzīšanu”.

CEĻŠ UZ PRIEKŠU

Daudz kas ir sasniegts, taču daudz atlicis arī darāmā. šinī raksta sadaļa ir formulēta virkne hipotēžu. Tās savukārt ir domātas, lai stimulētu tālāku diskusiju par atzīšanas aspektiem Boloņas kontekstā.

Pirmā hipotēze: likumdošanas bāze atzīšanai vairāk vai mazāk jau eksistē.

⁶ Studentu uzņemšanu nodrošinošie darbinieki un diplomatinēju sekcija.

⁷ Domāti Eiropas reģioni nevis valstu daļas – A.R.

Likumdošanas bāzes stūrakmens atzīšanai ir Lisabonas atzīšanas konvencija un ES direktīvas atzīšanai profesionāliem nolūkiem. Tomēr šī hipotēze ir jāmodificē attiecībā uz vismaz diviem aspektiem:

- (i) kaut arī Eiropas mēroga likumdošanas bāze jau eksistē, var būt nepieciešamas pilnveidot un papildināt nacionālo uz reģionālo likumdošanu. Attiecībā uz pēdējo Baltijas diplomatzīšanas līgums varētu būt labas prakses piemērs arī citiem reģioniem. Kas attiecas uz nacionālo likumdošanas bāzi, būtu nepieciešams pārskatīt tādas normas, kas attur augstskolas no informācijas sniegšanas par savu kvalifikāciju izmantošanas iespējām⁸;
- (ii) kaut arī likumdošanas bāze, iespējams, eksistē attiecībā uz citās valstīs iegūtu izglītību, iespējams, ka nepieciešama tālāka pilnveide, lai tā aptvertu arī netradicionālas kvalifikācijas vai kvalifikācijas, kuras nav sakņotas nacionālajās sistēmās. Šajā nozīmē labs aizsākums ir labas prakses kodekss transnacionālajai izglītībai, skat. arī otro un ceturto hipotēzi;

Otrā hipotēze: attiecībā uz to, ko iespējams regulēt ar likumdošanas palīdzību, mēs jau tuvojamies robežām

Šī hipotēze ir lielā mērā saistīta ar iepriekšējo un apliecina pārlicību, ka atbilstoša un situācijai pielāgota likumdošana lielā mērā jau pastāv. Šī hipotēze attiecas uz likumdošanas lomu un tās aptvērumu pieaugošas internacionalizācijas apstākļos. Likumdošanas patiesā lietderība ir tikai tik liela, cik tāl sniedzas tās ieviešana un cik lielā mērā tā faktiski darbojas. Ieviešana praksē vai vismaz formāla ieviešana ir iespējama pie priekšnosacījuma, ka valstīm⁹ vai valstīm pāri stāvošiem veidojumiem¹⁰ ir kaut vai minimālas pilnvaras attiecīgajos jautājumos. Vai šīs pilnvaras ir pietiekami izteiktas attiecībā uz attīstību, kas vērojama laikā, piem., uz transnacionālo izglītību vai citām jaunām izglītības formām un tiem, lai likumdošanas pasākumi būtu dzīvotspējīga regulēšanas forma?

Trešā hipotēze: augstskolu savstarpējie līgumi un to kontakti, kā arī pasākumi (Eiropas) reģionu līmenī kļūs arvien nozīmīgāki akadēmiskajā atzīšanā

Divpusējas un daudzpusējas studiju programmas jau pēdējo aptuveni desmit gadu laikā tika minētas kā viens no svarīgākajiem sasniegumiem savstarpējā atzīšanā. Organizētas

⁸ Ir gadījumi, kad attiecīgās valsts likumdošana augstskolai neļauj studentam izsniegtajos dokumentos norādīt, ka tas ir sagatavots noteiktas profesijas veikšanai. Piemēram, abās Beļģijas kopienās nav atļauts dokumentos norādīt, ka attiecīgā kvalifikācija ļauj strādāt par, teiksim, skolotāju, tulku utt., kaut arī apgūta skolotāja vai tulka sagatavošanas programma. – *A.R.*

⁹ Vai nu caur centrālajām, vai arī caur reģionālajām un vietējām varas iestādēm, sal. Lisabonas konvencijas II sadaļu.

¹⁰ Tādām, kā Eiropas tiesa (Luksemburgā) attiecībā uz ES likumdošanu vai Eiropas Cilvēktiesību tiesa (Strasburgā) attiecībā uz Eiropas Cilvēktiesību konvenciju.

mobilitātes programmas, tādas, kā SOCRATES vai NORDPLUS arī balstās uz institucionāliem atzīšanas līgumiem. Tā kā šie akadēmiskās mobilitātes veidi kļūst aizvien nozīmīgāki, paredzams, ka arvien pieaugs nepieciešamība pēc līgumiem augstskolu starpā, it īpaši attiecībā uz studiju periodu savstarpēju atzīšanu. Šis faktors būs īpaši nozīmīgs atzīšanā akadēmiskiem mērķiem, taču tam būs nozīme arī profesionālajā atzīšanā.

Šeit jāatzīmē, ka šāda veida institucionālie līgumi vai laba, prakse, jāveido kopējā Eiropā pastāvošā, diplomatzīšanas, piemēram, Lisabonas konvencijas kontekstā. Institucionālie līgumi būtu jāredz kā viena no kopējās diplomatzīšanas shēmas ieviešanas formām. Šķiet arī, ka Boloņas deklarācijas mērķi, iespējams tiks ātrāk sasniegti tādos Eiropas reģionos, kuros notiek intensīva sadarbība gan dažādu valstu augstskolu, gan ministriju starpā.

Ceturtais hipotēze: Nākotnē kļūs nozīmīga kopēju Eiropas standartu veidošana.

Kaut arī varbūt jau esam tuvu tai robežai, kuru iespējams sasniegt ar likumdošanas palīdzību, tas nenozīmē, ka nevajadzētu tālāk attīstīt Eiropas kopējos standartus. “Standarti” gan šinī gadījumā drīzāk jāsaprot kā kopējas normas un vadlīnijas, nevis grādu un studiju programmu saskaņošana, kura būtu pretrunā Eiropas daudzveidības tradīcijām. Šie standarti visticamāk nebūs saistoši juridiski instrumenti, bet gan tādi standarti, kurām valstis vai augstskolas var brīvprātīgi pievienoties. Pēdējais nebūt nenozīmē, ka šādā veidā standarti praksē būtu mazāk nozīmīgi, jo ir iespējamas noteiktas sekas attiecībā uz tiem, kas šos standartus neievēros. Tā, piemēram, nolūks, kādēļ tika veidots Labas prakses kodekss transnacionālās izglītības sniegšanā, noteikti bija gan tas, ka izglītības programmas, kuras šim kodeksam nepakļausies, vairumā gadījumu netiks atzītas, gan arī tas, ka savukārt jābūt zināmai garantijai, ka kodeksa nosacījumu izpildījušo programmu rezultātā izsniegtās kvalifikācijas, tiks godīgi vērtētas un atzītas.

Standartu veidošanai ir iespējami dažādi juridiskie instrumenti, sākot no rekomendācijām, ko pieņem Lisabonas Konvencijas Starpvaldību komiteja un beidzot ar labas prakses kodeksiem. Visas pazīmes rāda, ka labas prakses “standartu” veidošana dažādās diplomatzīšanas jomās tuvākajos gados kļūs aizvien nozīmīgāka un ka līdz ar to pieaugs arī Eiropas diplomatzīšanas tīklu ENIC un NARIC loma kopējā procesā.

Piektā hipotēze: informācija diplomatzīšanas jomā kļūs iegūta aizvien lielāku nozīmi, taču tā kļūs arī aizvien sarežģītāka.

Šai parādībai ir sakars ar augstākās izglītības attīstību Eiropā. Boloņas deklarācija paredz divus galvenos kvalifikāciju¹¹ līmeņus – pamatstudiju un pēcdiploma studiju līmeni, nosakot arī minimālo studiju ilgumu katra līmeņa sasniegšanai. Šo Boloņas deklarācijas

¹¹ Šinī gadījumā nav runa par profesionālajām kvalifikācijām, bet gan par sugasvārdu, kas apzīmē grādus, diplomus utt.

punktu nav jāuzskata par mēģinājumu “harmonizēt” (t.i. pilnībā saskaņot) augstākās izglītības sistēmas. Drīzāk ir pamats uzskatīt, ka Eiropas augstāko izglītību arī nākotnē raksturos daudzveidība. Pašlaik joprojām vērojama tendence veidot arvien vairāk specializētas studiju programmas un kvalifikācijas. Šai tendencei daudzas pozitīvas puses, taču tā noteikti nepalīdz panākt lielāku “caurskatāmību”.

Šī iemesla dēļ ir nepieciešama kopīga shēma, kurā šo daudzveidību var sistematizēt, un Boloņas deklarācija šādu shēmu piedāvā. Ja shēma ir izveidota, kādi ir ceļi informācijas sagatavošanai tādā veidā, lai tā atbilstu šai shēmai un lai tā būtu uztverama un noderīga arī tiem, kas paši nepieder augstākās izglītības sfērai, taču ir par to informēti? Vai ENIC un NARIC tīkli varētu veidot nosacītus “standartus” informācijas sagatavošanai par augstākās izglītības sistēmām?

Attiecībā uz individuālām kvalifikācijām šādu standartu piedāvā Diploma pielikums¹², kurš satur arī sadaļu par augstākās izglītības sistēmu valstī, kurā diploms izsniegts. Vai šis aspekts būtu attīstāms tālāk? Diploma pielikuma ieviešana pilnībā prasīs ne mazumu pūļu. Eiropas Komisija pašlaik uzsāk Diploma pielikuma ieviešanas projektu ES valstīs, taču vai nebūtu pamata norādīt, ka būtu nepieciešams plaša mēroga ieviešanas projekts, kurš kā Boloņas procesa dabiska sastāvdaļa aptvertu visas “Boloņas valstis” un kuram tādā gadījumā būtu jāatvēl būtiski papildus līdzekļi?

Jāpārdomā arī tas, kādā veidā nodrošināt, lai sniegtā informācija būtu aktualizēta. ENIC tīkls ir nodibinājis darba grupu, kas risina elektroniskās komunikācijas un informācijas jautājumu. Grupa pievērsīsies virknei aspektu, kas saistīti ar informācijas sniegšanu, tās aktualizēšanu un organizāciju, kā arī ar ENIC centru savstarpējo komunikāciju.

Sestā hipotēze: Jāliek lielāks uzsvars uz studiju rezultātu¹³ un iegūto kompetenču novērtēšanu

Nevar apgalvot, ka šis aspekts pašlaik pilnībā iztrūktu, tomēr tas neapšaubāmi ir jāattīsta tālāk. Studiju rezultāti apraksta vairāk vai mazāk tradicionālos studiju programmas vai izglītības procesa mērķus, kamēr kompetences - beidzēja faktiskās prasmes un tā spējas darba tirgū. Kā studiju iespējams aprakstīt un salīdzināt studiju rezultātus un kompetences? Gan pagātnē, gan vēl joprojām tiek uzsvērts studiju ilgums. Daļēji tas ir skaidrojams ar to, ka studiju ilgums (it īpaši, ja tas tiek mērīts studiju gados, kas gan neapšaubāmi nav vienīgais iespējamais laika mērīšanas veids) tiek uzskatīts par viegli izmērāmu un saprotamu darba apjoma indikatoru. Šis indikators nav ideāls un ir dzirdēti pārmetumi, taču tas visumā šķiet vispārpieņemts, pat no to cilvēku puses, kuru pieteikumi diplomu atzīšanai nav pilnībā apmierināti. Ja mums jāvirzās virzienā uz tiešu studiju rezultātu un kompetenču mērīšanu, tad nepieciešams izstrādāt alternatīvus standartus.

¹² Vienotais ES, EP un UNESCO augstskolas diploma pielikums.

¹³ *learning outcomes*

Septītā hipotēze: sagaidāms arvien lielāks pieteikumu skaits netradicionālu kvalifikāciju atzīšanai.

Šī hipotēze attiecas uz izmaiņām veidā, kādā zināšanas un prasmes tiek radītas un pārnestas tālāk- t.i. uz sagaidāmajām izmaiņām pasniegšanā un studijās. Tradicionālās auditorijas un studiju pilsētiņas nākotnē sastādīs mazāk daļu kopējā izglītības procesā. Arvien vairāk tiks piedāvāta izglītības ieguve caur Internetu, transnacionālu pasākumu veidā, kā tradicionāla un netradicionāla studiju veida kombinācija izmantojot iepriekš iegūto zināšanu un prasmju atzīšanu un atšķirīgā laika skalā. Kas attiecas uz pēdējo, galvenais stūrakmens ir mūžizglītība, taču ne “tikai” īpaši mūžizglītībai veidotu kursu veidā tiem, kas jau ir nodarbināti un kas iepriekš ieguvuši grādus vai diplomus un kuriem tālāk jāattīsta savas kompetences un kuri ir arī gatavi par to maksāt ievērojamas studiju maksas (vai kuru darba devēji ir gatavi to darīt).

Drīzāk sagaidāms, ka mūžizglītība kļūs par labāk integrētu augstākās izglītības sastāvdaļu. Viens no pamatjautājumiem būs tas, vai netradicionāliem mācīšanās veidiem jāveido atsevišķs kvalifikāciju komplekts, vai netradicionālā mācīšanās jāieintegrē kopējā kvalifikāciju struktūrā. Pirmā iespēja ir saistīta ar risku, ka netradicionālā mācīšanās var tikt apzīmogota kā otrā šķira un tādā gadījumā joprojām saglabātos jautājumi par atzīšanas iespējām. Otrā iespēja prasa būtiski pārskatīt to ceļu, kādā kvalifikācijas tiek iegūtas un atzītas. Iespējams, kas studiju programmu jēdzienam jāpievieno mācīšanās ceļu jēdziens.

Astotā hipotēze: atzīšana kļūs par aizvien nozīmīgāku jautājumu darba tirgū.

Joprojām pastāv atšķirība starp izglītības atzīšanu akadēmiskiem un profesionāliem mērķiem. Eiropas Komisijas pētījums par akadēmiskās un profesionālās atzīšanas sinerģiju identificēja četrus dažādus atzīšanas veidus:

- (i) kumulatīvā akadēmiskā atzīšana;
- (ii) akadēmiskā atzīšana ar aizvietošanu;
- (iii) *de facto* profesionālā atzīšana;
- (iv) *de jure* profesionālā atzīšana.

Ir iespējams uzskatāmi parādīt, ka galvenā atšķirība nav starp akadēmisko un profesionālo atzīšanu, bet gan starp *de jure* profesionālo atzīšanu (t.i. atzīšanu nolūkā iegūt tiesības darbībai reglamentētās profesijās) un visiem pārējām atzīšanas formām. No tā fakta, ka darba tirgus arvien vairāk kļūst starptautisks, izriet tas, ka arvien lielāk nozīme būs atzīšanai nolūkā darboties darba tirgus nereglamentētajā daļā. Darba devējiem arvien vairāk būs nepieciešama uzticama informācija par ārvalstu kvalifikācijām. Līdz ar to diplomatzinējiem būs aizvien biežāk jāastopas ar *de facto* profesionālās atzīšanas jautājumiem, kas savukārt prasīs no diplomatzinējiem jaunu prasmju apguvi un dažkārt arī attieksmes maiņu. ENIC un NARIC centriem NARIC jāuzņemas nozīmīga loma šādas informācijas sniegšanā, darba devēju izglītošanā diplomatzīšanas jautājumos un tās praksē un arī sadarbībā ar darba devējiem, identificējot darba devēju vajadzības atzīšanas jomā.

Darba tirgus kontekstā pieaugs arī nepieciešamība novērtēt visu indivīda kvalifikāciju kopumu. Šis novērtēšanas būtiska sastāvdaļa ir indivīda iegūto izglītības kvalifikāciju novērtējums, taču jāietver arī iepriekšējā darba pieredze un cita iespējama indivīda pieredze, kura var paaugstināt personas kopējo kompetenci darba tirgū. Piemēram, Nīderlandē notiek plaša valdības iestāžu, sociālo partneru un izglītotāju diskusija par šāda veida vērtēšanas iespējām.

Devītā hipotēze: jāpastiprina saistība starp diplomu atzīšanu un augstākās izglītības kvalitātes vērtēšanu.

Šis aspekts parādās kā augstākās izglītības daudzveidības pieauguma loģiskas sekas. Ņemot vērā augstākās izglītības piedāvājumu plašo klāstu, kurā tikai daļu sastāda tradicionālais valsts piedāvājums, pieaug nepieciešamība atšķirot labas programmas no ne tik labām. Šis jautājums daļēji ir saistīts ar studentu tiesībām būt pietiekami informētiem brīdī, kad tie izdara savu izvēli izglītības piedāvājumā, daļēji ar darba devēju un citu augstskolu tiesībām saņemt atbilstošu informāciju par tām kvalifikācijām, kuras tiem pieteiktas atzīšanai. Pastāv iespēja, ka studenti iztērē savu laiku un naudu tādu kvalifikāciju iegūšanai kuras var nebūt uzreiz un pilnībā atzītas, taču, ja studenti tiktu savlaicīgi informēti, tad šādas sekas būtu tikai viņu pašu izvēles rezultāts. Šis aspekts ietver arī nerakstītu solījumu, ka noteikta nosacījumu komplekta izpildes rezultātā iegūtās kvalifikācijas tiks atzītas: studentiem, kas studē kādai nacionālai izglītības sistēmai piederošā programmā, kura savukārt tiek realizēta atbilstoši starptautiskiem labas prakses principiem vai arī šī programma kvalitātes vērtēšanas rezultātā ir atbilstošā veidā apstiprināta¹⁴ ir tiesības cerēt, ka studiju rezultātā iegūtās kvalifikācijas diplomu tiks atzītas.

Desmitā hipotēze: dažās Eiropas daļās būs nepieciešami īpaši pasākumi

Kaut arī gandrīz visas Eiropas Kultūras konvencijas dalībvalstis un/vai UNESCO Eiropas reģiona dalībvalstis piedalās ENIC un NARIC tīklu darbā, dažos reģionos dažādu specifisku apstākļu dēļ var būt nepieciešami īpaši pasākumi. Boloņas deklarācijā īpaši pieminēta Dienvidaustrumu Eiropa kurā aktīvi līdzdarbojas gan Eiropas padome un UNESCO, gan Eiropas Komisija. Gan reģiona, gan atsevišķu valstu līmenī atzīšanas jautājumiem dažos gadījumos ir liela nozīme. Piemēram, Bosnijā un Hercegovinā atzīšanai ir augsta prioritāte, lai nodrošinātu nacionālu izglītības sistēmu, kurā ietilpst gan Federācija *Republika Srpska*. Šķiet, ka atzīšanas jautājumiem var būt liela nozīme arī Kosovas augstākās izglītības sistēmā, kamēr Serbijā nopietns demokratizācijas un augstākās izglītības modernizācijas nosacījums ir Alternatīvā Akadēmiskās Izglītības Tīkla¹⁵ (AAEN) veidoto programmu atbilstošai atzīšanai. ENIC un NARIC tīkliem ir gan

¹⁴ netiek lietots vārds "akreditācija" jo tā nepastāv visās valstīs.

¹⁵ AAEN veidošanās Serbijā sākās pēc tam, kad Serbijā 1998 gadā tika pieņemts Augstākās izglītības likums, kurš pilnībā iznīcina jebkādu autonomiju studiju kursu veidošanā. Šo likumu asi kritizēja Eiropas padomes Augstākās izglītības Komitejas 1999. gada marta apspriedē. AAEN ir entuziastu grupa, kas Serbijā mēģina veidot alternatīvu nevalstisku Eiropas kopējai attīstībai atbilstošu augstāko izglītību.

pieredze gan kompetence, kas varētu tikt ļoti labi izmantotas veidojot atzīšanas politiku un praksi reģionos, kuriem nepieciešama īpaša starptautiskās sabiedrības uzmanība. Plašākā kontekstā šī kompetence varētu tikt izmantota arī, lai veicinātu un nostiprinātu darbu pie diplomatzīšanas jautājumiem citos pasaules reģionos. Boloņas deklarācijā īpaši uzsvērtā sadarbības nepieciešamība starp Eiropas augstāko izglītību un augstāko izglītību citās pasaules daļās. Lisabonas konvencijas kontekstā svarīgi ir arī kontakti ar citiem UNESCO Reģioniem un reģionālajām konvencijām citās pasaules daļās un tas varētu kalpot par pamatu Eiropas konkrētam ieguldījumam šajā jomā.